Etiske dimensjoner

Anmeldelse av Kim Larsen

MARGARET PABST BATTIN (RED.):

The ethics of suicide. Historical sources.

Oxford: Oxford University Press. 2015.

ISBN: 978-0-19-513599-2.

720 sider + xxvi.

Formålet med denne boken er intet mindre enn “to facilitate exploration of such current practical issues by exhibiting the astonishingly diverse range of thinking about suicide throughout human intellectual history, in its full range of cultures and traditions” (s. 2). Boken dekker et enormt panorama av perspektiver på selvmord fra ca. år 2000 f.Kr. og opp til vår tid, fra «alle» kulturer og en rekke disipliner og vitenskaper, for det meste filosofiske og teologiske perspektiver.

Boken er på hele 720 sider og kan i tillegg utvides med materiale fra J. Willard Marriott Library ved Universitetet i Utahs digitale arkiv. I boken følger det med QR-koder som kan brukes på smarttelefoner og nettbrett for å få tilgang til det digitale arkivet, som også er søkbart på forfatter, tidsperiode, nøkkelord, intellektuell tradisjon og geografisk region. Man kan her finne både mer utvidede versjoner av de utvalgte tekstene og supplerende tekster.

I tråd med bokens målsetting finner en perspektiver på selvmord i Polynesia og Stillehavsoyene ved siden av Fjodor Dostojevskij, perspektiver om selvmord hos arktiske urfolk ved siden av William James og Friedrich Nietzsche, og Mao ved siden av Ludwig Wittgenstein. Dette gir noen fascinerende gearskifter i leseropplevelsen helt i tråd med bokens målsetting om panoramisk bredde. Boken gjengir kun den delen av et verk eller tekst som omhandler selvmord. Både den historiske kontekst og den utvalgte tekstens posisjon i verket den er hentet fra kommenteres i en innledning før hver tekst. Disse opplysningene er helt essensielle for forståelsen av de utvalgte tekstene og inneholder også referanser som leseren kan forfølge videre.

Boken gir med sitt store format og sine over 700 tetskrevne sider uten en eneste illustrasjon ingen populariserende invitasjon til leseren. Når en ser boken tenker en nærmest umiddelbart på hvor mye tid og krefter det vil ta å komme seg gjennom den, og en får også en liten mistanke om at bredden i utvalget både tidsmessig og geografisk kan medføre at en bruker tid og krefter på esoterica uten særlig relevans for nåtidige problemstillinger. På den annen side kan nettopp dette elementet også bære bud om nytt og perspektivutvidende stoff som kan få en

til å stille spørsmål ved etnosentriske og tilvante tenkemåter om selvmord og derved utvide ens kunnskap.

Det esoteriske lar ikke vente lenge på seg; selv den som har solid bakgrunn i suicidologi blir eksponert for tenkemåter om selvmord som en finner «utenkelige». Det er som forventet fremmede samfunn som står for de fleste av disse eksemplene. I Mohave-kulturen klassifiseres dødfødte barn som selvmord fordi kulturen forutsetter at de har villet dø etter å ha vurdert den verden de var på vei inn i. I Iroquis-kulturen er det slik at enker som drømte om sin avdøde ektemann to ganger (eller mer) i de nærmeste seks månedene etter hans død ble tillatt å utføre selvmord for å bli gjenforent med sin mann. Denne ordningen var også begrunnet ut fra hensynet til mannen. Blant Sioux-indianerne igjen hadde de den forestillingen at personer som var døde ved selvmord måtte bære med seg det instrumentet de hadde benyttet til å utføre selvmord i det hinsidige. Dette førte til at de som hengte seg gjorde dette i de trærne som så vidt tålte vekten av kroppen uten å brette slik at den fysiske byrden i det hinsidige skulle bli minimalisert. Noen urfolk i Amerika har også et hevnmotiv knyttet til suicidalitetom også er rapportert fra (deler av) Asia, og selvmord som som en del av et sosialt maktspill.

Man finner som forventet mange interessante suicidologiske hypoteser i boken. Et eksempel er at selve tanken på selvmord kan ha en trøstende og terapeutisk funksjon (og som derved kanskje kan forklare hvorfor forekomsten av temporære selvmordstanker er så høy også i normalpopulasjoner med lav forekomst av selvmord). Her er for eksempel et sitat fra Immanuel Kant (1724-1804) som generelt var meget restriktiv i forhold til selvmord: «... man is greatly flattered by the idea that he is free to remove himself from this world, if he so wishes. He may not make use of this freedom, but the thought of possessing it pleases him” (s. 431. Oversatt av Louis Infield). Et annet eksempel er tanken om det destruktive ved lediggang og betydningen av meningsfylte aktiviteter. Her er Madame de Stael (1766-1817): «Our faculties devours us like the vulture of Prometheus, when they have no external cause of action, and employment exercises and directs these faculties ...» (s. 469).

De fleste a-ha-opplevelsene i lesningen av *The ethics of suicide* får en likevel ved at et utsagn eller en hypotese en trodde en visste kilden til er fremsatt av andre langt tidligere, kanskje flere århundrer tidligere. I bokens innledning har redaktøren følgende treffende bemerkning relevant for dette tema: «The volume attempts to achieve a balance between familiar, ordinary, and sometimes banal things said by significant figures and interesting, original things said by obscure figures. Given a particular way of thinking about suicide, who thinks it is, in some cases, as important as what is thought” (s. 11. Uthevinger i originalen). Noen eksempler: Tanken om at de gamle og skroplige bør vurdere å dø for å gi plass til de unge. De fleste vil nok her tenke på nåtidige filosofer som Peter Singer eller Mary Warnock. Men neida. Riktig svar: Evripides (484 f. Kr.-406 f.Kr). Selvmord som absolutt galt og som til og med verre enn mord. De fleste vil få umiddelbare assosiasjoner til Augustin (384-430) og *De Civitate Dei* her. Lactantius (240-320) uttrykte denne tanken ca. hundre år før. Sorgen etter selvmord som forskjellig fra sorgen ved annen type

død. Moderne sorgterapi og krisepsykologi? Plinius den yngre (62-113).

Vi tenker på spredningsfaren ved mediaomtale som knyttet til en viss massedistribusjon og derved som et moderne fenomen. Selvmordspakter begrunnet i kjærlighet var imidlertid så utbredt og spredte seg angivelig så raskt i Japan at alle skuespill med dette ordet (shinju) i titelen ble midlertidig forbudt i 1722.

Vi får også stifte bekjentskap med fortolkninger av selvmord som foregriper den nåtidige forståelsen av selvmord innen rammen av psykisk lidelse, ved Robert Burns' (1577-1640) *The anatomy of melancholia* (1621) og John Symes (ca. 1581-1638) *Life preservative against self-killing* (1637) som også var den første boken som kun omhandlet selvmord. (Selv om John Donnes *Biathanatos* ble skrevet i 1608 ble den ikke publisert før i 1647).

Mange av forfatterne som er referert i denne boken berør

Boken dekker et enormt panorama av perspektiver på selvmord fra ca. år 2000 f.Kr. til vår tid

er et kjernepunkt i moderne selvmordsforebygging, nemlig at selvmordsimpulsen som oftest er både tvilrådig og forbigående. Både Voltaire (1694-1778) og Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) omtaler dette. Her er sistnevnte: «You tire of living and you say: life is an evil. Sooner or later you will be consoled, and you will say: life is good. You will be closer to the truth without reasoning any better: for nothing will have changed but you” (s. 416). Rousseau hadde også en selvmordsforebyggende strategi på lager: “... let me teach you to love life. Every time you are tempted to exit it, say to yourself; ‘Let me do one more good deed before I die’” (s. 418. Oversatt av Philip Steward & Jean Vache’).

The ethics of suicide bryter på en befriende måte med to naivistiske momenter i dagens tidsånd; en preferanse for kompakte formater og en hang til å lese «det nyeste» i en Pollyanna-aktig tro på at lineær progresjon er modus operandi i humaniora og samfunnsvitenskap. På den annen side skal en være ganske viderekommen i sin interesse for den etiske dimensjonen ved selvmord for å lese hele denne monumentale boken, og en mulighet er jo også å lese selektivt og benytte den som oppslagsverk. Boken gir imidlertid en perspektivutvidelse og tilfører forfriskende og overraskende tanker om selvmord som en med fordel kan utsette seg for, uansett hvilken rolle man har i selvmordsfeltet. Mange av debattene om selvmordsrelaterte tema preges ikke uventet av et stort emosjonelt engasjement. Redaktøren skriver om intensjonen med boken: «This collection has no interest in taking sides in these debates; rather, it hopes to expand the character of the rather linear recent debates on issues like physician-assisted suicide, suicide in social protest, and suicide bombing by making them, as it were, multidimensional. This is what a rich acquaintance with history and the diversity of cultures bring” (s. 1-2). Denne vesentlige målsettingen oppnås til fulle, og det er da også grunnen å kunne anbefale *The ethics of suicide* til et bredere publikum. Utbyttet av den avhenger av at man er villig til en betydelig egeninnsats, men dette gjelder imidlertid de fleste intellektuelle prosjekter og sannsynligvis også livet selv; hva man får ut av det avhenger av hva man legger inn i det.